

γαι πρὸς τελείαν ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς γνῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τῆς χώρας ταύτης, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον διέδωκαν τὰ φῶτα τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ οἱ πρόγονοι ἡμῶν, καὶ ἐν ᾗ ἔκτοτε δὲν ἔπχυσαν διαβιοῦντες οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἑλλήνος, ἀείποτε τέκνα πιπτὰ τοῦ κερδῶου Ἑρμοῦ εὐημεροῦντες καὶ ἐκπολιτίζοντες τὴν τέως βάρβαρον χώραν πρὸς δόξαν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Μεθ' ὁπόσης ἀληθῶς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τολμῶ νὰ εἴπω ἀναμιμνήσκειται ὁ Ἑλλήν, ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς προγόνους τῶν σημερινῶν φεῦ προμάχων τοῦ Πανσλαβισμού ἐζήτησεν ἐκόντας ἄκοντας νὰ ἐκπολιτίσῃ. Καὶ ἐν τούτοις ποσάκις ἤδη ἀπεγοητεύθησαν οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ποσάκις ἔχυσαν πικρὰ δάκρυα τὰ τέκνα τῶν εὐκλεῶν ἐκείνων ἀνδρῶν βλέποντα κατὰ πόσον ποδοπατοῦνται τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν δικαιώματα χάριν ἑτέρων τινῶν φυλῶν ἐπὶ ἀπλῶ συγγενικῷ δεσμῷ ἐπαιρομένων, κατ' οὐδὲν δὲ ὑπὲρ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν προστατῶν συντελεσάντων. Εἴθε νὰ ἐπέλθῃ ἡμέρα κατ' ἣν αἱ φυλετικαὶ αὗται διακρίσεις θὰ ἐκλίπωσι, τύχομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τῆς ἱτης προστασίας παρὰ τῶν νῦν κτητόρων τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀποικιῶν, αἷας ἀπολαύουσι σήμερον αἱ Σλαβικαὶ ἐξαιρετικῶς ἐθνότητες.

(Ἔπεται συνέχεια).

Ἐν Ὁδησσῷ, 1881.

Κ. Α. Παλασιολόγος

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ*

Τὸ σπήλαιον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος μετέφερε τὴν οἰκογένειάν του πολλοὶ ἱστοριογράφοι ὠνόμαζαν ὅτι ἦτο τὸ Κωρύκειον Ἄντρον ἀλλὰ πολὺ ἀπέχει ἡ ἰδέα ἀπὸ τῆς ἀλήθειας διότι τὸ μὲν Κωρύκειον Ἄντρον εὐρίσκεται πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ ἀνωθεν τῶν Δελφῶν τὸ δὲ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεῶς εἶναι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος πλησίον τῆς κομποπόλεως Βελίτσης τῆς ἀρχαίας Τιθορείας, ἀπέχει δὲ ἀπὸ τὸ Κωρύκειον Ἄντρον περίπου ἑπτὰ ὥρες.

Ἰδοὺ πῶς ἐστῆθη ἡ εὑρεσις αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου. Ὅταν κατὰ τὸ 1822 κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον εἶχε πέσει πολὺ χιὼν εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ εἰς τὸν Ἑλικῶνα ὅπου κατέφευγον κατ' ἔτος αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἑλλήνων

* Ὁ σιδηρὸς ὑποστράτης κ. Ἀντώνιος Γεωργαντᾶς ἀπέστειλεν ἡμῖν πρὸς καταχώρισιν ἐν τῷ «Παρνασσῷ» τὰ πλείστου λόγου ἄξια αὐτοῦ ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουῦτσου, ἅτινα εὐχαρίστως θέλομεν κατὰ μικρὸν δημοσιεύειν ἀρχόμενοι σήμερον ἀπὸ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεῶς. Σημ. Ἐπ. Παρ.

πρὸς ἄστυλον κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν ὀθωμανῶν, ἐπέδραμεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ στρατάρχης Κιοσσέ Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶς, μετὰ ἄρκετας ὀθωμανικὰς δυνάμεις καὶ μὴ δυνήθεις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Σάλωνα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ζεμενοῦ, εἰσῆλθεν ἀπὸ τὴν Γραβίαν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφοῦ ἀρῆκεν εἰς τὸν Ζεμενὸν ἄρκετὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἠθέλησε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀμπλικην ἀπὸ τὴν ὁποῖαν διέρχεται ἡ ὁδὸς ἀπὸ Αχμίκας εἰς τὰ Σάλωνα καὶ νὰ καθέξῃ τὴν θέσιν αὐτὴν διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ὀθωμανικὸν στρατὸν ἐντὸς τῶν Σαλώνων· ἀλλὰ μόλις ὁ Ὀδυσσεὺς ἔφθασεν εἰς τὸ Αχδί, ὁ τουρκικὸς στρατὸς φοβηθεὶς τὸν ἀποκλεισμόν εἶχεν ἐξέλθει τῶν Σαλώνων καὶ αἰρνηθῆναι συνηντήθη μετὰ τὸν Ὀδυσσεῆα εἰς τὴν μονὴν Αχδίου· μὴ λαβὼν καιρὸν ὁ Ὀδυσσεὺς νὰ συγκεντρώσῃ τὰ κατόπιν τοῦ ἐρχόμενου σώματ' ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἦσαν διεσκορπισμένα καθ' ὁδὸν καὶ ἄλλα ἦσαν εἰς τὴν κομόπολιν Αχδίου, ἀπεφάτισε καὶ ὠχύρωσε προπύργως τὴν μονὴν Ἱερουσαλήμ, ἔνωθεν τῆς κομοπόλεως Ακύλιας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν σωμάτων ὠχυρώθη περὶ τῆς μονῆς. Ἀλλ' ὁ στρατάρχης Κιοσσέ Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶς, ἐζήτησε συμβιβασμὸν μετ' αὐτοῦ, διὰ μέσου τοῦ Τζελαλετίμπεη ὁ ὁποῖος κατήγατο ἐξ Ὀχρίδος καὶ ἦτο θεῖος τοῦ περιφήμου Μεχμέτ Ἀλή τῆς Αἰγύπτου· ὁ Ὀδυσσεὺς ἐθεώρησε τὸν συμβιβασμὸν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, διότι ἀτυχῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχε πέσει πολλὴ χιὼν καὶ αἱ οἰκογένειαι ἠναγκάσθησαν νὰ καταβῶν ἀπὸ τὰ ὄρη εἰς τὰ ἄκρα τῶν πεδιάδων τὰ συνεχόμενα μετὰ τῶν ὀρέων, καὶ ἐὰν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπροχώρῃ ἐμπρὸς ἤθελεν ἐπιφέρει εἰς τὰς οἰκογενεῖας σημαντικὴν καταστροφὴν. Κατ' ὥρθωσε δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ ῥηθέντος Τζελαλετίμπεη νὰ ἐπιστρέψῃ ὅλος αὐτὸς ὁ στρατὸς εἰς Αχμίκαν καὶ νὰ διχλυθῇ καὶ οὕτως ἀπεσοβῇ ἐκεῖνος ὁ τρομερὸς κίνδυνος. Μετὰ τοῦτο ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπληροφορήθη ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι ἐκ τῆς Ἑλατείας εἶχον προχωρήσει· ἔνωθεν τῆς κομοπόλεως Βελίτσης (Γιθορκίας) ἠναγκάσθησαν εἰς τὸ φόβον· μὴ δυνάμεναι δὲ νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸν Περνασσὸν ἐνεκα τοῦ χειμῶνος, εἶδον καθ' ὁδὸν αὐτὸ τὸ σπήλαιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς αὐτό· καὶ μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, κατ' ὥρθωσαν καὶ ἀνέβησαν εἰς αὐτό καὶ οὕτως εὑρον ἄστυλον ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ψυχὰς μετὰ ὅλης τῆς ἀποσκευῆς των, καὶ μετὰ τὰ σκεύη διαφόρων ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, διότι τὸ σπήλαιον ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον. Ὁ Ὀδυσσεὺς χάριν περιεργείας ἀφοῦ κατέβησαν ὅλοι αὐταὶ αἱ οἰκογένειαι καὶ μετέβησαν εἰς τὰ ἴδια, ἀπεφάτισε ν' ἀναβῇ εἰς τὸ σπήλαιον καὶ νὰ τὸ ἐπεξεργασθῇ. Τὸ εὔρε δὲ ὠραιοτάτον ὥς ἄστυλον καὶ ἀπεφάτισεν ἀμέσως νὰ καθαρισθῇ. Κύριος οἶδε πόσῃ ἔτη εἶχε νὰ ἰδῇ ἄνθρωπον τὸ σπήλαιον, διότι εἰς αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ οὐχὶ μόνον ἄνθρωπος ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο ζῶον ἐκτὸς τῶν πτηνῶν. Ὁ Ὀδυσσεὺς παρατηρήσας φυσικὰ χωρίσματα ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου κατέλληλα διὰ νὰ ἐννοηθῇ πᾶν

χρήσιμον κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις, ἔφερε τὴν ἀναγκαίαν ἐκ τοῦ τόπου ξυλείαν, κατεσκεύασε διαφόρους ἀποθήκας καταλλήλους διὰ νὰ μὴ βλάπτωνται τὰ εἶδη, καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπισκευῆς τῶν ἀποθηκῶν ἐπλήρωσεν αὐτὰς μὲ διαφόρους κερπούς, πολεμοφόδια καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος ἀφ' ἑνὸς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σπήλαιον αὐτὸ ἦτο κατωφερές κατὰ τὸ στόμιον ἔκαμεν ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον ἕως τὸ ἄλλο τοῦ στομίου, ἀσβεστότοιχον στερεώτατον καὶ ἐν τῷ μέσῳ κατεσκεύασε θύραν διὰ νὰ εἰσέρχωνται οἱ ἀναβάνοντες. Κατεσκεύασε δὲ καὶ κλίμακας μὲ πολὺ ἐπιδέξιον τρόπον καὶ ἠδυνήθη ἀπλούστατα νὰ τὰς προσαρμόσῃ καὶ νὰ τὰς στερεώσῃ ἐπάνω εἰς τὴν πέτρην τοῦ σπηλαίου. Ἦτο δὲ τὸ σπήλαιον κατακάθετος βράχος ἐκαστὸν περίπου μέτρα ὑψηλὸς καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ ἄλλος πάλιν βράχος διπλασίου ὕψους, ἕως δὲ τριπλασίου. Ἀπὸ τὴν κλίμακα τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἦτο δυνατόν ποτε νὰ ἀναβῶσι δύο ἄνθρωποι καὶ εἰς δὲ μόνος μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἀνέβαιnen· ἡ δὲ θύρα τοῦ τοίχου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἰσέρχοντο οἱ ἀναβάνοντες ἦτο στερεὰ καὶ ἐκλειεν ἰσχυρῶς· ἄνωθεν δὲ τῆς θύρας κατεσκεύασεν ἐν δωματίῳ θολόκτιστον καὶ ἀρκετὰ περιποιημένον εἰς τὸ ὅποιον ἔμεnen ὁσάκις εὐρίσκετο ἐκεῖ δι' ὀλίγας ἡμέρας, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησίν του ἦτο εἰς χρῆσιν τῆς οἰκογενείας του. Ἐπίσης ἐντὸς τοῦ σπηλαίου κατεσκευάσθη εἰς θέσιν κατάλληλον ἐν δωματίῳ ξύλινον εἰς τὸ ὅποιον ἔμεnen ἡ σύζυγός του μετὰ τῆς ὑπηρετρίας της, καὶ ἄλλο δωματίον εἰς τὸ ὅποιον ἔμεnen ἡ μήτηρ του καὶ ἡ ἀδελφή του, ἐπίσης ἄλλα δύο ἢ τρία δωματία χρησιμεύοντα διὰ τοὺς τρεῖς φύλακας οἱ ὅποιοι ἦσαν ἡ φρουρά τοῦ σπηλαίου καὶ οἱ ὅποιοι ἔμεnen διαρκῶς ἐκεῖ. Ἐκτὸς δὲ τῶν τριῶν φυλάκων ἦτο καὶ τέταρτος φύλαξ Τουρκαλβανὸς ὀνομαζόμενος Μπαμπᾶ Ἀχμέτης.

Ἄν τις καὶ σήμερον ἀναζητήσῃ τὸ σπήλαιον αὐτὸ πιστεύω ὅτι θὰ εὕρῃ σωζόμενα πολλὰ ἐκ τῶν κατασκευασθέντων κτιρίων ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά. Πιστεύω δὲ ὅτι πρὸ πάντων θὰ σώζεται ἡ λεκάνη τὴν ὁποίαν κατεσκεύασε καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνήγετο ὕδωρ, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς εὐρισκομένους ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καὶ πρὸς πόσιν καὶ διὰ τὰς λοιπὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας. Πρὸς εὐκολίαν δὲ τῆς μεταφορᾶς παντὸς ἀντικειμένου οἰουδήποτε βάρους, ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου κατεσκεύασεν ἐπίτηδες μηχανὴν ἰσχυράν καὶ ἱκανὴν ὥστε μὲ τὴν μεγαλειτέραν εὐκολίαν ν' ἀναβιδάξῃ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ σπηλαίου τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν διὰ τὰς χρεῖας τῶν κατοικούντων, ὡς καὶ ὅσα ἤθελε ν' ἀποθηκεύσῃ.

Εἰς τὸ σπήλαιον αὐτὸ εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν λόρδον Βύρωνος πρὸς τὸν Ὀδυσσεά ὁ Τρελόνης φέρων μαζύ του, καὶ δύο ὀρεινὰ πυροβόλα ὀρειχάλκινα μεθ' ὧν των τῶν ἀναγκαιούντων, δῶρον τοῦ Βύρωνος πρὸς τὸν Ὀδυσσεά. Τὰ κανόνια ταῦτα ὁ Ὀδυσσεὺς ἔστησε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὴν θύραν τῆς εἰσόδου τοῦ σπηλαίου. Εἰς

τὸ σπήλαιον ὁμοίως εἶχε ἔλθει, πόθεν ὁμῶς ἀγνοῶ, καὶ ἄλλος τις Ἄγγλος ὀνόματι Φέντος, Σκῶτος τὴν καταγωγὴν καὶ ἔμεινε καὶ αὐτὸς ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ὁμοῦ μετὰ τὸν Τρελόνην. Ὁ δεύτερος οὗτος Ἄγγλος ἐχρημάτισε καὶ ὡς πλοίαρχος πολεμικοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου καὶ φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ περιουσίαν ἀρκοῦσαν, ἀλλὰ ἦτον ἀπρόσιτος ἄνθρωπος καὶ μόνον μετὰ τὸν Ὀδυσσεῶα ὠμίλει, μετὰ τὴν μητέρα τοῦ Ὀδυσσεῶα καὶ μετὰ ἐμὲ, μετὰ κένενα δὲ ἄλλον δὲν ἀντήλλαξε λόγον.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε μεγίστην ὑπόληψιν εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν ἐλθόντα κολονέλον Στάνχοπ, τὸν ὁποῖον πολὺ ἐξέτιμα καὶ ἐπεριποιήθη εἰς τὸ ἄκρον· ἀλλ' ὁμῶς δὲν ἐπεθύμει νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφήν του Ταρσίτσαν πρὸς τὸν Τρελόνην, ὅστις ἐπανελημμένως τὴν ἐζήτησε προβλέπων ὅτι μετὰ αὐτοῦ δὲν ἤθελε ζῆσει καλῶς· ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ δυσχερεστήσῃ τὴν μητέρα του, παρεδέχθη ἐπὶ τέλους καὶ ἐπραγματοποιήθη ὁ γάμος αὐτὸς καὶ τὰ σεφκνώματα ἔγειναν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου· ἡ ὑπόψια δὲ τοῦ Ὀδυσσεῶα ἐπραγματοποιήθη καὶ ταχέως κατόπιν ἐχώρισεν ἡ Ταρσίτσα τὸν Τρελόνην.

Ἐλησιμόνησα ν' ἀναφέρω ὅτι ἐκτὸς τῶν τριῶν φυλάκων ἢ φρουρῶν οἱ ὁποῖοι ἔμενον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε καὶ ἓνα Οὐγγρον θρησκευτικῆς ὁρθόδοξου ὀνόματι Καμκρών· οὗτος εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς τὸ Οὐγγρικὸν ἱππικὸν καὶ ἦτο περίφημος ἱππεύς· παρὰ τούτου ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγυμνάσθη εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἱππεύειν, καθὼς εἶχε γυμνασθῇ καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸν Βοϊβόδαν τῆς Λεβανδείας Χατζῆ Μαχμουτ Ἀγᾶ κατὰ τὴν τάξιν τῆς τότε Τουρκικῆς ἱππασίας, ἣτις εἶχε τινὰς κανόνας ἀναγκαστικούς πρὸς προφύλαξιν ἐν κεντρῷ μάχης.

Τὸ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεῶα καὶ ὑπὸ ἔποψιν φυσικὴν εἶναι τὸ ἄκρον ἀντίθετον τοῦ Κωρυκείου Ἄντρου. Τὸ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεῶα εἶχε τὸ πρόσωπον πολὺ ἀνοικτὸν καὶ ἐκτεταμένον καὶ δλόκληρον τὴν ἡμέραν ἀπὸ πρωῒας μέχρι τῆς ἐσπέρας εἰσῆρχετο ἐντὸς αὐτοῦ ἄφθονον ῥῶς καὶ ἥλιος καθὼς καὶ τὸ ἐσπέραις ἡ σελήνη· ὅλα δὲ αὐτοῦ καὶ κατοικίαι ἦσαν φωτεινὰ, μόνον δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ ἀπομεμακρυσμένα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον αἱ ἀποθήκαι δὲν ἦσαν μὲν φωτεινὰ, ἀλλ' ἦσαν εἰς ἄκρον εὐάερα καὶ κατάλληλα πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐναποτεθειμένων πραγμάτων. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ σπήλαιον κατωκίθη ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὀδυσσεῶα καὶ τοὺς ἄλλους ξένους τοὺς διαμένοντας ἐν αὐτῷ ἄπαντες ἐστάθησαν ὑγιέστατοι οὐδεὶς δὲ αὐτῶν ἔτυχέ ποτε νὰ ἀσθενήσῃ.

Εἰς τὸ Κωρύκειον Ἄντρον δις εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέλθω· τὴν πρώτην φορὰν μόνος κατὰ τὸν ἐλληνικὸν ἄγωνα καὶ τὴν δευτέραν μετὰ τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ἀλλὰ τὸ εὖρον πολὺ ἄχαρι καὶ ἠπόρουν πῶς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐξύμνησαν αὐτό. Τοῦτο καίτοι ἄνωθεν τῶν Δελφῶν ἀπέχον ἀπ'

αὐτῶν μίαν ὥραν ἢ καὶ περισσότερον, κεῖται δὲ ἐπὶ μικροῦ λοφίσκου· ἀπὸ τὸ πεδινὸν μέρος τοῦ λοφίσκου αὐτοῦ ἀναβαίνει τις ὀλίγα βήματα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν περιορισμένην ὀπὴν τοῦ σπηλαίου, εἰσέρχόμενος δὲ πρέπει νὰ ἔχη τις καὶ φῶτα μαζύ του, διότι εἶναι πολὺ σκοτεινόν· ἔχει μόνον μῆκος ἄρκετον, τὸ δὲ πλάτος δὲν ἔχει ἀνάλογον· εἰς τινὰ μέρη ἔχει ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους ἀνηφόρους καὶ κατηφόρους οἱ ὁποῖοι κουράζουσι πολὺ· τὸ δὲ ἐδάφος τοῦ εἶναι πετρώδες καὶ ἐνεκὰ τῆς ὑπερβολικῆς του ὑγρασίας γλυστρᾷ τις εὐκόλως περιπατῶν. Ὅσοι ἐμβαίνουν ἐντὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν χαράσσουν καὶ τὰ ὀνόματά των. Κατὰ τὸ 1834 πρὶν ἔτι ὁ Ὅθων ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ ἀναλάβῃ τὰς ἡνίκας τοῦ κράτους, ἔκαμε μίαν περιοδείαν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἣ δὲ ἀντιβασιλεία τοῦ εἶχε δώσει πρὸς συνοδείαν τὸν Κίτσον Τσαβέλλαν, τὸν Μακρυγιάννην, τὸν Μαμούρην καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι καλὰ ἐκὼν ἦτο καὶ ὁ Γαρδικιώτης· κατὰ καθῆκον δὲ ἀπετέλει μέρος τῆς συνοδείας καὶ ὁ νομοεπιθεωρητὴς τῆς Ἀττικοβοιωτίας Βάσος Μαυροβουνιώτης. Ἀπαντες δὲ οὗτοι ἔφθασαν εἰς Λεβαδεάν καὶ ὁ βασιλεὺς Ὅθων εὐηρεστήθη νὰ καταλύσῃ εἰς τὴν οἰκίαν μου, οἱ δὲ λοιποὶ κατέλυσαν εἰς ἄλλας οἰκίας. Ἐκ Λεβαδείας δὲ μετέβησαν εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀραχώβης καὶ ὁ Ὅθων ἀπεφάσισε νὰ ἀναβῇ καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ· ἐν καὶ ἤμπορεῖ τις νὰ ἀναβῇ μέχρι τῆς ἄκρας τῆς κορυφῆς ἔφιππος, ἀλλ' ὁ Ὅθων ἠθέλησε νὰ ἀναβῇ πεζός, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν τακτικὸν δρόμον ἀλλὰ ἐπροτίμησε παράστρακτα. Ὅθεν ἀπεφάσισε, καὶ ἐνωρὶς πρωΐαν τινὰ ἔκαμεν αὐτὸν τὸν δρόμον πεζός. Παρηκολούθησαν δ' αὐτὸν πεζοὶ ἐπίσης ὁ τότε γραμματεὺς τοῦ Γκέσμην, ὁ Βασίλειος Μπούγγης καὶ Ἰωάννης Ἀλεξανδρόγιαννος πρόκριτοι τῆς κωμόπολεως Ἀραχώβης καὶ ἐγώ· ἀλλὰ ὥς ἐκ τῆς ἀθλίας καὶ κακῆς καταστάσεως τῆς ὁδοῦ καὶ καὶ τοῦ μεγάλου ἀνηφόρου, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δρόμου ὁ Ὅθων ἠναγκάσθη νὰ παραλάβῃ ἀπὸ ἑνὸς ποιμένα πρὸς μικρὰν ἀνακούφισίν του μίαν μαγκούρην ξυλίνην. Ἐκινήσαμεν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ κατέβημεν μετὰ τὴν δύσιν διαπκνήσαντες μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἀνοδὸν καὶ κατὰβασιν τοῦ Παρνασσοῦ· τὸ ἑσπέρας δὲ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀράχωβαν, καὶ τὴν ἐπομένην πρὶν τῆς πρωΐας, ἀπὸ τὴν Ἀράχωβαν μετέβημεν εἰς τὸ Κωρύκειον Ἄντρον. Εἰσῆλθομεν ὁμοῦ μετὰ τὸν βασιλέα Ὅθωνα δώδεκα περίπου ἄτομα ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου μετ' ἄρκετὰ φῶτα καὶ περιήλθομεν αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο, μετὰ τοῦτο δὲ μετέβημεν εἰς Καστρί (Δελφούς), ὅπου εὗρομεν πρὸς προὔπαντήσιν τοῦ βασιλέως τὰς ἀρχὰς ὅλας τοῦ νομοῦ Φθιωτιδορωκίδος, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀλέξιον Βλαχόπουλον ὡς νομοεπιθεωρητὴν τοῦ νομοῦ ἐκείνου· ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλέσας τὸν νομοεπιθεωρητὴν τῆς Ἀττικοβοιωτίας Βάσον Μαυροβουνιώτην ὡς καὶ ὅσους ἄλλους τὸν εἶχον ἀκολουθήσει ἀπὸ τὴν

ἐπαρχίαν Λεβηδείας, τοὺς εὐχαρίστησεν καὶ τοὺς εἶπε νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ἴδια, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ταῦτα ἐν παρεκβάσει, διὰ νὰ ἐπανεέλθω δὲ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Ὀδυσσεως λέγω ὅτι, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν δὲν ἐφανερώθη κατὰ τὰ μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἄλλο μέρος ἀσφαλὲς πλέον κατὰλληλον καὶ ἀπόρθητον ὡς ἐκεῖνο τοῦ Ὀδυσσεως, ἐκτὸς ἐνὸς ἄλλου σπηλαίου κειμένου μακρὰν τῆς Ἀραχώθης, τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως αὐτῆς ἠδυνήθησαν ἐξ ἀνάγκης νὰ ἀνακαλύψωσι καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο μὲν παρομοίως ἀπόρθητον, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ζήσωσι καὶ οἰκονομηθῶσι ἄνθρωποι πολλοί. Ἐχρησίμευσεν δὲ εἰς τοὺς κατοίκους ὡς ἀποθήκη τῶν πρᾶγματων καὶ τῶν ἀποσκευῶν των καὶ κατέλειπον φρουρὰν μόνον ἕνα ὀπλοφόρον ἐντὸς αὐτοῦ πρὸς φύλαξιν καὶ οὗτος μόνος ἦτον ἱκανὸς νὰ ἀντιστῇ κατὰ πολλῶν παλεμίων ἐφορμώντων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀδυσσεως ὁ Ἀγγλος Φέντον, ὅστις εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καὶ ἀγνοῶ διὰ ποῖον λόγον εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐπέστρεψε ἐκεῖθεν ὁρομαίως πάλιν εἰς τὸ σπήλαιον. Μίαν τῶν ἡμερῶν λαβὼν τὸ ὄπλον του εἰς χεῖρας διὰ νὰ κτυπήσῃ ἄγριον πτηνὸν τὸ ὁποῖον εἶδε διαδοκῆνον ἔκαμε λάθος καὶ ἀντ' ἐκείνου ἐκτυπήθη ὁ Τρελόνης, κακῆμενος ἐκεῖ πλησίον, εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς ὠμοπλάτης. Εὗρεθεις δ' ἐκεῖ ὁ Οὐγγρος Καμαρὼν καὶ ἰδὼν τὸ περιστατικὸν αὐτὸ ἀμέσως ἐφύγευσε τὸν Ἀγγλον Φέντον. Τοῦτο δὲ διότι διεδόθη τότε ὅτι ὁ Φέντον εὕρισκόμενος εἰς Ναύπλιον εἶχε διαφθαρεῖ ἀπὸ ἐχθροῦς τοῦ Ὀδυσσεως νὰ ἐκτελέσῃ ἐπίτηδες τὴν ἄτιμον τούτην πράξιν, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔγεινε τὸ πρᾶγμα, οὐδεὶς κατέγεινε ν' ἀνακαλύψῃ ἂν ἀληθῶς οὕτως εἶχεν· ὁ δὲ Τρελόνης ἰάθη ταχέως διότι ἡ πληγὴ του δὲν ἦτο ἐπικίνδυνος.

Ἀγνοῶ δὲ πῶς κατόπιν κατάρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἀταλάντην πλοῖον πολεμικὸν ἀγγλικὸν ἀπὸ τὸ πλήρωμα τοῦ ὁποίου ἐξαπεστάλη ἱκανὸν ἀποσκευα εἰς τὸ σπήλαιον καὶ παρέλαβε τὸν Τρελόνην καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὀδυσσεως μεθ' ὧν τῶν πρᾶγματων καὶ μετέφερεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖθεν δ' ἀνεχώρησε τὸ πλοῖον καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν νῆσον Ζάκυνθον, ὅπου ἔμεινεν ἡ οἰκογένεια τοῦ Ὀδυσσεως. Τὸ δὲ σπήλαιον ἐκτοτε ἔμεινε κενὸν καὶ δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ παρμικρὸν μέχρι τέλους τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἱστορία τοῦ σπηλαίου τοῦ Ὀδυσσεως.

Ἀντώνιος Γεωργαντᾶς (ὑποστράτηγος)